Резюме
на научните трудове на доц. д-р Гергана Маринова,
представени за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност
„професор“ в Института за държавата и правото при БАН

1. **Споразумението в българския наказателен процес. С.: Сиби, 2017, 200 с.**

Монографията е посветена на една сравнително нова, но успешно прилагана диференцирана процедура – споразумението. То бе въведено в българския наказателен процес като част от голямата му реформа от 1999 г. (обн. ДВ, бр. 70 от 1999 г.) и от тогава до днес чрез споразумение се решават около една трета от наказателните дела.

Трудът включва увод, четири глави и заключение. Глава първа е посветена на по-общия въпрос за смисъла и нуждата от диференциация на наказателната процедура. Посочва се, че нуждата произтича от претоварването на процесуалните органи. Затова основната цел, с която се въвеждат диференцирани процедури (у нас и в други държави) е разтоварване на правораздавателната система, което да й позволи да функционират по-бързо и ефективно. Оттук произтичат и същностните особености на диференцираните процедури - те целят ускоряване на процесуалното развитие, което постигат чрез съкращаване на някои стадии или етапи и/или чрез облекчения (опростяване) на процесуалните форми. В същото време, за да е налице диференцирана процедура, тя трябва да е годна да осигури развитието и приключването на наказателното производство макар и по особен ред. Следователно не може да се говори за диференциация, когато въведените особени правила съдържат само несъществено отклонение от общите правила, както и когато не представляват процедура, чийто предмет е разглеждането и решаването на наказателни дела.

Стъпвайки на това разбиране, авторът определя като диференцирани процедури: бързото производство, освобождаването на наказателна отговорност с налагане на административно наказание, съкратеното съдебно следствие и споразумението. Разгледани са онези техни особености, които ги характеризират именно като диференцирани процедури. Извън този кръг са поставени: ускоряването на наказателното производство и особените правила за разглеждане на дела за престъпления, извършени от лица, които не владеят български език, защото те уреждат единствено условията и реда за упражняване на дадено право в рамките на наказателното производство, което иначе се движи по общия ред. Не са диференцирани процедури и особените правила за разглеждане на дела за престъпления, извършени от непълнолетни; особените правила за разглеждане на дела, подсъдни на военните съдилища и особените правила за разглеждане на дела, подсъдни на специализираните наказателни съдилища, защото чрез тях не се цели и постига ускоряване на процеса, а въвеждане на специализация, основана на различни критерии.

В глава втора е разгледана правната уредба, съдебната практика и вижданията на теорията относно споразумението в три държави – Германия, Италия и САЩ, като накрая са направени съответните изводи и обобщения. Целта на тази глава е да представи споразумението в един по-широк, сравнителноправен контекст, което позволява различни съпоставки и провокира размисли, идеи, аргументи, които по-

трудно биха били формулирани без поглед отвъд българската процесуална система. Общото между трите разгледани държави е, че във всички тях споразумението се въвежда в отговор на претоварването на правораздавателната система с цел нейното разтоварване и по-бързо приключване на делата. И в трите държави правната му уредба е била предмет на контрол за конституционосъобразност, но е издържала проверката. Споразумението поставя едни и същи и за трите държави концептуални въпроси: как да се осигури разкриването на обективната истина; как да се гарантира, че самопризнанието, което е в основата на споразумението, е съзнателно и доброволно; как да се спази принципът за съответствието на наказанието с престъплението – това е най-трудната задача, от решаването на която се „измъкват“ дори конституционните съдилища.

Глава трета е посветена на споразумението според българския НПК. Тук накратко е проследено развитието в правната уредба, анализирано е приложното поле на института (предпоставките, при които е допустимо сключването на споразумение), участието на прокурора, защитника и обвиняемия в процедурата, мястото и ролята на пострадалия в нея. Посочени са основните стимули, които мотивират всеки един от тях да избере споразумението пред разглеждане на делото по общия ред. Представени са предизвикателствата пред защитника в тази процедура. Аргументирана е позицията, че обвиняемият трябва да бъде признат за самостоятелен и пълноценен участник в нея. Обоснована е тезата, че най-ранният процесуален момент за сключване на споразумение трябва да остане стадия „Действия на прокурора след приключване на разследването“, защото изнасянето на този момент напред в процесуалното развитие не дава достатъчно гаранции за разкриване на обективната истина и налагане на справедливо наказание. Изяснено е и съдържанието на самото споразумение и особеностите му в сравнение със съдържанието на присъдата.

В глава четвърта е разгледано съдебното производство по одобряване на споразумението. Две са непосредствени задачи на съда в това производство: 1) да установи, че самопризнанието и споразумението са съзнателни и доброволни; 2) да установи, че споразумението не противоречи на закона и морала. Те са подробно анализирани в труда. Специално внимание е обърнато на значението на допуснатите съществени процесуални нарушения в досъдебното производство като основание за неодобряване на споразумението, както и на по-лекото наказание, което се договаря или поне може да се договори при споразумението и съответствието му с всички изисквания на материалния наказателен закон. Направено е предложение да отпадне изискването споразумението да не противоречи на морала, защото липсват аргументи моралът да бъде превърнат в източник на правото по тези дела. Разгледано е съдебното заседание за одобряване на споразумението, като особено внимание е обърнато на дискусионните въпроси, които то поражда и които се решават противоречиво в съдебната практика. Подкрепена е тезата, че не се провежда съдебно следствие, въпреки че е допустимо да се събират писмени доказателствени материали; че в съда се внася винаги споразумение, а не проект на такова; че ако делото е внесено с обвинителен акт, а след това се постигне споразумение, делото се разглежда по реда на гл. 29 НПК, т.е. не се налага прочитането на обвинителния акт и даване ход по този начин на съдебното следствие (освен ако това вече се е случило преди постигането на

споразумение). Подробно е обсъден въпросът какви промени в споразумението може да предлага съдът, като е обосновано, че те могат да касаят както допълването му, така и промяна в договореното наказание и приетата от страните правна квалификация. Изложени са аргументи защо в последния случай няма намеса на съда в обвинителната функция, нито изменение на обвинението, нито засягане правата на страните по споразумението.

Макар правната уредба на споразумението да е заимствана от тази на съдебната спогодба по граждански дела между двата института има същностни разлики, поради което определението, с което се одобрява споразумението, за разлика от това, с което се одобрява съдебната спогодба, е правораздавателен, а не охранителен акт. Като такъв то трябва да бъде мотивирано, за да отговори на изискванията на чл. 34 НПК и чл. 121, ал. 4 от Конституцията. Изразено е несъгласие със съществуващата съдебна практика тези определения да не се мотивират. В труда е направена дори още една крачна напред – предложена е тезата, че след като с въпросния съдебен акт се решават въпросите за виновността и отговорността на обвиняемия, той следва да бъде присъда, а не определение.

Предложени са законодателни решения за запълване на наличната в момента празнина относно това как следва да се развие делото, след като съдът е отказал да одобри споразумението и го е върнал на прокурора.

Трудът завършва с някои дискусионни въпроси, касаещи производството по възобновяване на наказателни дела, решени със споразумение. Защитена е тезата, че в това производство съдът проверява всички касационни основания, които са и основания за възобновяване, с които е бил сезиран, вкл. и договореното наказание и това дали то е явно несправедливо.

На съответните систематични места в изложението са направени предложения *de lege ferenda.*

2. **Бързината на наказателния процес. - Общество и право, 8/2016, с. 3-16.**

Статията е посветена на дискусионния въпрос за бързината на наказателния процес. Представени са статистически данни, които опровергават широко разпространеното разбиране, че наказателните дела в България се разглеждат и решават бавно и правораздавателната система е неефективна. През призмата на бързината на наказателното производство са анализирани и част от предложенията за промени в НПК, съдържащи се в проект на ЗИД на НПК, подготвен от Министерство на правосъдието и обявен на сайта му през 2016 г., като е обоснован изводът, че те няма да постигнат преследваната цел – ускоряване на производството, а може да имат точно обратния резултат.

3. **Правна уредба на правомощията на касационната инстанция по наказателни дела. - Общество и право, 5/2014, с. 48-57.**

В статията на анализ са подложени правомощията на касационната инстанция и начина, по който са формулирани в НПК. Те са анализирани самостоятелно и в съпоставителен план с правомощията на въззивния съд. Идентифицирани са някои

неточности и празнини, както и липсата на еднозначен критерий за определяне на видовете съдебни актове по чл. 32 НПК. Направени са предложения *de lege ferenda.*

4. **Специалните разузнавателни средства и правото на зачитане на личния и семейния живот според чл. 8 от Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи. - Правна мисъл, 3/2014, с. 54-67.**

Статията е посветена на специалните разузнавателни средства и на изискванията на които трябва да отговарят, за да съответстват на чл. 8 ЕКПЧ и на практиката на Съда Страсбург по прилагането му. Основно място е отделено на две решения на Съда – по делото Асоциация за европейска интеграция и права на човека и Екимджиев срещу България и по делото Klass and others v. Germany. Направени са изводи, че все още българското законодателства не отговаря на всички изисквания на ЕКПЧ.

5. **Директива 2010/64/ЕС на Европейския парламент и Съвета от 20 октомври 2010 г. относно правото на устен и писмен превод в наказателното производство и транспонирането й в българското законодателство. - Норма, 2/2014, с. 69-82.**

В статията са разгледани изискванията на Директива 2010/64/ЕС, както и степента и начина на транспонирането им в националното ни право чрез направените промени в НПК (ДВ, бр. 21 от 8.03.2014 г.). Идентифицирани са някои проблеми при транспонирането. Направен е и по-широк анализ на принципните въпроси и проблеми, пред които е изправен законодателят, когато трябва да въвежда изискванията на директивите, приети от Европейския парламент и Съвета на ЕС.

6. **Уредбата на мерките за неотклонение в НПК. - Общество и право, 4/ 2012, с. 49-58.**

Статията разглежда мерките за неотклонение, уредени в действащия НПК, но няма за цел да ги подложи на цялостен анализ (това е задача, която далеч надхвърля обема на една статия), а да открои онези норми, които пораждат въпроси и проблеми, тъй като са непълни, неясни или противоречиви. Въз основа на извършения анализ са направени предложение *de lege ferenda* за подобряване на правната уредба.

15.12.2017 г.

Доц. д-р Г. Маринова